

Ткаченко А.О.,
д-р філол. наук, професор
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

УКРЛІТ І ЕТНОПЕДАГОГІКА

Анотація

Тексти української літератури, які добирають упорядники хрестоматій та шкільних програм, мають неодмінно бути розраховані на вікові особливості, нести світлу, радісну енергетику, не відлякувати дитячу психіку похмурістю, не відтворювати почуття безвиході, ущербності. Замість риторичних ілюстрацій слухних ідей, надто ж покликаних виховувати почуття патріотизму, варто дбати про гармонійну єдність змісту і форми (а саме це і є найголовнішою ознакою художності). Методи відомі ще з античних часів: «Розважаючи, повчай». У тлумаченні й аналізі текстів варто виходити із них самих, а не з наперед визначених теоретичних конструкцій.

Ключові слова: українська література, дитяча психологія, радість.

Аннотация

Тексты украинской литературы, подбираемые составителями хрестоматий и школьных программ, должны быть рассчитаны на возрастные особенности, нести светлую, радостную энергетику, не отпугивать детскую психику угрюмостью, не воспроизводит чувство безысходности, ущербности. Вместо риторических иллюстраций правильных идей, особенно призванных воспитывать чувство патриотизма, следует заботиться о гармоническом единстве содержания и формы (а именно это и является главнейшим признаком художественности). Методы известны еще с античных времен: «Развлекая, поучай». В толковании и анализе текстов следует исходить из них самих, а не из заведомо взятых теоретических конструкций.

Ключевые слова: украинская литература, детская психология, радость.

Summary

The Texts of the ukrainian literature, selected compiler reader book and school programs, must be calculated on age particularities, carry the brighten, glad energy, not to scare away the baby phyche by sullenness, not to reproduce the feeling to hopelessnesses. Instead of rhetorical illustration correct ideas, particularly called to bring up the feeling of the patriotism, follows to take care of harmonic unity of the contents and the forms (as follows this and is a most main sign to artistic values). The Methods known else with antique timeses: "Entertaining, edify". In interpretation and analysis text follows to come of them themselves, rather than from undoubtedly taken theoretical design.

Key words: ukrainian literature, nursery psychology, joy.

На початку 60-х років минулого століття, у розпал цькування «формалістів і абстракціоністів», В.Симоненко писав у щоденнику: *“Ледве не задихнувся в пороховому диму ідеологічних баталій. Реалізм одержав чергову вікторію, не творами, правда, а адміністративними заходами. Взагалі, небезпека формалістичного безумства, здається, була позірною. <...>*

Реальною залишилася, як і була, загроза формалістичного недоумства в літературі. Бо хіба не формалізм, коли сотні писарчуків за наперед заготовленими схемами обсмукують десяток-другий так званих вічних ідей – люби працю, поважай тата і маму, не дивись косо на сусідів. Формалізм починається там, де кінчається думка”(запис від 21.VI. 1963) [3, с. 262].

Справді, є десяток-другий вічних ідей (і не “так званих”, як здавалося за часів Симоненка, а вистражданих людством істин); є десять заповідей. Зрештою, вони й становлять змістове осердя художньої творчості, оте **що**, означене Платоном. Але ж існує ще і **як**, себто форма. А також, додаю від себе, **якщо**, тобто гармонійна формозмістова єдність. **Якщо** перед нами – не просто текст, а твір, де ті ж таки десяток-другий ідей знаходять оригінальне формальне втілення, а не відкидаються як застарілі, аби потім повторювати шлях блудного сина, то це й буде пошуком нових граней *художності*.

Нині, хоч і поволі, та все ж минає час відсутності хрестоматій і підручників з укрліт для шкіл і вишів, хоча й досі не завжди дотримується найголовніший критерій добору мистецьких явищ – *художність*. З’явилася новітня кон’юнктура, зокрема й спекуляція на правильних і вічних ідеях про любов до матері-України. У всякому разі, чуючи по радію деякі примітивно склепані пісні на цю тему, хочеться волати: “Не згадуйте ім’я Боже всує!”

Роман Бабовал, покійний уже, на жаль, поет із діаспори, який підлітком та юнаком щоліта перебував у СУМівських таборах, де силоміць прищеплювали християнський патріотизм, звівши до культу гасло “Бог і Україна”, засвідчує, що більшість із його ровесників, які зазнали ідеологічного екстремізму, відвернулися від української ідеї та українства взагалі. Гадаю, цей сумний досвід потрібно якнайретельніше вивчати і враховувати в нашому патріотичному вихованні, аби не переборщити. І тут ледь не все залежить від учителів, а там ще багато інерції: той поет їм незрозумілий, того прозаїка вони не знають і не хочуть знати (не всі, звичайно, але чимало). Власне, великою мірою тут мають зарадити хрестоматії, так їх і планують, але залучають ще досить багато риторичного матеріалу. Постійно загрожене існування нашої культури виробило в неї отой публіцистично-риторичний захисний рефлекс. Але давно пора давати більше світла, радості (а в дитячому віці лиш вона здатна принадити, аж так що згодом і дорослому схочеться перечитати); мало гри (зокрема і словесної, за якою – розмаїття емоційно-мислительних сплесків), мало «штуки для штуки», від якої в підлітка, поведеного на попсі, здивовано розширилися б очі.

Це стосується ледь не кожної добірки творів, які пропонують хрестоматії. Приміром, у 4-томній хрестоматії з укрліт і літ критики ХХ ст., упорядкованій В.Яременком [7], М.Вороний представлений віршами «*Ти не моя!*», «*За Україну!*», «*Україно! Мамо любя!...*» та подібними. А він же грав і співав під гітару й таке, як «*Зорі – очі*», і якби цю пісню, інші зразки його інтимної лірики знали та озвучили деякі сучасні співаки, то не винаходили б власних велосипедів, та й диски б їхні були змістовнішими.

Або з Олександра Олеся – подають цілу низку декларативних віршів про мову. Вони актуальні й тепер, це правда. Але ото я взяв би та й вимагав од усіх

«дорослих» директорів та вчителів знати «Рідну мову в рідній школі», як Отченаш, і читати його вранці та на сон грядущий. А дітям воно нудне. Нині риторичні заклики коли й сприймають, то як прохання милостині. Навіть, Господи прости, Сосюрин біль *«Любіть Україну»*, надто ж після Ірванцевої пародії *«Любіть Оклахому»*. Хай би замість закликів звучала соковита, барвіста, самозаклична мова, замість гасел – подивування, сміх, жарт. Ну не зовсім замість, а в розумних дозах. І – конкурентноздатність (хоч як ріже слух цей ринковий термін, але живемо в умовах конкуренції культур, навіть боротьби за виживання), причому на рівні не так «верхньої», як «нижньої» свідомості (І.Франко). Методи мають бути не лобові, але й не нові: *«Розважаючи, повчай»*. Бо ж у засобах масової дезінформації домінують протилежні: *«Розважаючи, розбещуй»*.

Хай як це крамольно звучить, але, наприклад, *«Цвіт яблуні»* М.Коцюбинського бажано лишити для дорослого читання. Тяжка це річ, безрадісна і, незважаючи на презентацію імпресіонізму, душить дитячу психіку. Ліпше вже *«На камені»* (Крим) чи навіть щось із капрійської екзотики (*«На острові»*, *«Хвала життю»*), або ж дуже імпресіоністичний уривок зі *«Сну»*: прагнення ідеальної любові, взаєморозуміння. А то як не *«Харитя»* чи *«Ялинка»* та *«Маленький грішник»* у молодших класах, то *«Ідуть дощі. Холодні осінні тумани...»*. Хто ж до неї навернеться, цієї плаксивої літератури? Ну було, було, ніхто не викреслює. Але чому ж тільки декларуємо потребу враховувати вікові психологічні особливості? А після цих плачів приходять учитель з росліт і забирає дитячі душі до більш радісного поля, відданого йому для обробітку та врожаю не так тими ворогами, як добрими людьми-впорядниками.

Із П.Тичини я подавав би і *«Арфами, арфами...»*, і *«Гаї шумлять...»*, і *«Десь на дні мого серця...»*, і *«Не дивися так привітно...»*, і *«Подивилась ясно...»*, і *«Енгармонійне»*, і *«Хтось гладив ниви...»*. Це – шедеври. Іскристі, радісно-тривожні. Тоді як, приміром, *«З кохання плакав я, ридав...»* – штучнуйте намуровування мармуру, навіть *«Ви знаєте, як липа шелестить...»* – трохи слабший за названі, більш риторичний, менш образний. Не кажучи вже про *«Я утверждаюсь»*. Хоча останній хай би був – для певного дозування поезії й риторики.

Із кількох віршів Д.Білоуса про мову я б залишив один.

У Д. Павличка риторика переважає, але ж є оті тексти, що стали гарними піснями, діти їх не знають, а їх би подавати ще й із дисками, – *«Явір і яворина»*, *«Впали роси на покоси...»*, а також вірші з циклу *«Таємниця твого обличчя»* замість чергової риторики про мову, зокрема й отого кошмарного накликання біди: *«Якби я втратив очі, Україно...»*.

У В.Чумака замість патетичного *«З ранкових настроїв»* дати б *«Гомін весінній»*, тривожно-музичні *«Люблю. Лелію. Обів'ю...»*, *«Цокнулись вінця конвалій...»*. Хтозна, чи потрібні *«Червоний заспів»* (I-II) та *«Гартована поезія»*. Може, бодай щось одне?

В Олени Теліги замість *«Мужчинам»* і *«Сучасникам»* (вони – однотипні, а художніше ту ж патріотично-мужню ідею передає *«Вечірня пісня»*) я б подав

зворушливі «Сьогодні кожен крок хотів би бути вальсом», «Танго», «П'ятнадцята осінь», «Розквітають кущі ясмину...».

Віршоробство О.Ющенко і Яра Славутича своєю живучістю здобуло місце під сонцем хрестоматії, а все ж варто б максимально підкорочувати. До 4-томника залучено чимало діаспорних митців (таких, як Ситник, Лиман, Мацинський, Діма), що не витримують проби на художність. І взагалі відчувається певний перекис у діаспору (очевидно, через фінансування). Випали з уваги Т.Мельничук, І.Гнатюк, Р.Бабовал, Ю.Тарнавський, М.Руденко, П.Загребельний, А.Дімаров, В.Дрозд, В.Медвідь, П.Перебийніс, В.Кордун, В.Герасим'юк, Ю.Івакін (як пародист), П.Ребро, Є.Дудар, О.Жолдак, Б.Жолдак, І.Іов, С.Майданська, Антонія Цвіт, Світлана Короненко, ціла низка ще молодших аж до В.Слапчука, І.Андрусяка та ін.

Із Ліни Костенко вже нав'язли в зубах «Мій перший вірш написаний в окопі» та «Страшні слова, коли вони мовчать». У неї ж є багато інших, різногранних творів. Є саркастичне «Літо 1963-го року», є притчові, алюзивні «Брейгель. Падіння Ікара» та «Був Ірод і була Іродіада», є афористичні місця в «Берестечку», наприклад, про українців: «Один за неї помре, / Другий її продасть, / А третій не знає, хто його й мати». От і хай визначаються.

Оскільки проза в нас переважно сільська, то з Симоненка я подав би не «Вино з троянд», а, наприклад, «Білі привиди» і «Неймовірне інтерв'ю». А з віршів – «Мені здавалась пошлою й бридкою...», «Все було. Дорога закричала...», «Ну скажи, хіба це фантастично...», «Розвели нас дороги похмурі...», «Поет». Рішуче варто знімати риторичну «Грудочку землі».

Загалом непогана добірка з І.Драча Але можна було б не давати «Весільної мелодії» й «Таємниця», а долучити «Баладу про випрані штани», «Баладу про мою дівчину», «Бабусенцію», «Вечірню акварель», «Лебединий етюд», «Баладу про хула-хуп», «Дід Любимененепокинь», «В мікрофон криниці», «Мій син фотографує мою матір...», «Від сонця втік веселий зайчик...», «Хіба чекати плати за добро?», «Україна копає городи», «Щастя – це те, що було...». То – не багато, а мало, бо все – шедеври проти того, що вибрав упорядник. Смакове? Ні, перевірено читанням у дитячій аудиторії.

У Вінграновського замість «Наш Василь іде по найдовшій у світі дорозі» (часто і в різних збірках друкувався), варто б дати «Прицокало, прибилося, притекло...», «В кукурудзинні з-за лиману...», «Лошиця з дикими і гордими ногами...», «Поїхали на Сквиру, на гриби...», «Червоний светр, білий сміх я обійняв за плечі...», «Іде кіт...», «Приспало просо просеня...», «Мак і кіт», «Ходімте в сад...».

У програмі з укрліт п'ятикласникам пропонується «Моя перша коліскова». Але це спогад старої людини, тоді як у Вінграновського є ціла низка віршів про дітей і для дітей із геніальним влучанням у вікові психологічні особливості. Наприклад: «Мизатий хлопчик, як горобчик...». І вже як запахне дитині ота абрикоса, як відчує вона цю поезію повсякдення, то не потрібні жодні заклики. Невже дорослим дядькам і тіткам, кандидатам і докторам, забувся ледь не єдиний сонячний спогад із укрліт пори їхнього дитинства – вірш П.Тичини «А я

у гай ходила...»? А він – про Україну, бо там є дуже конкретна квітка, гай, зайчик, горбок, є тільки наша форма слова «ізякала»...

Із В.Голобородька добираються кошмарні криваві соловейки тоді як у нього є й таке: «*При чистих зорях дівчина показує соловейкові свої груди...*», є інші вітаїстичні вірші. Після прочитання книжки його верлібрів один молодий поет із Керчі, росіянин, почав писати українською. А там немає голих і примітивних закликів.

Певна річ, не слід подавати лише сусальні пряники, уникати важкого для дитячої психіки матеріалу. Та й тут часом наші новітні методології налаштовують на необґрунтоване переосмислення вже, здавалося б, усталених тлумачень. Наведу лише один приклад.

Досить довго вітчизняне літературознавство відносило творчість В.Стефаніка лише до реалізму, цитуючи відомі вислови про нього М.Горького та І.Франка. Нині, особливо після появи і в Україні праці Олександри Черненко «Експресіонізм у творчості В.Стефаніка», деякі дослідники трактують його уже як *лиш* експресіоніста. Так, на думку В.Пахаренка, найбільше непорозумінь виникає тоді, коли Стефанікову «Новину» починають трактувати у реалістичному ключі:

«Тоді знавці нашого народного життя XIX ст. з подивом і обуренням заявляють, що трагедії, подібні до описаної в новелі, були не те що нетиповими, а вкрай винятковими. В українських селах траплялося дуже мало серйозних злочинів, жінки радо допомагали вдівцям з малими дітьми, тим паче покутські села належали до найбільш освічених і заможних у Галичині. Але, з іншого¹ боку, Стефанік прямо-таки побожно любив селян і аж ніяк не міг зводити на них наклеп. У чому ж річ? А в тому, що новела зовсім не реалістична. Подія, описана в ній, і справді – як дехто з дослідників дорікав авторові – невмотивована під кутом зору типовості та традиційного психологізму, справді жодними причинами не можна виправдати Гриця, і автор того й не робить. Попросту йдеться в новелі не про суспільно-побутові, а **про суто психологічні, навіть метафізичні проблеми**, які знову ж таки розкриті у натяковій формі реалістичними засобами.

Ідея твору в тому, що людина для самооновлення, досягнення вічного життя мусить убити в собі своє еґоїстичне «Я», що прив'язує її до примітивного, гріховного земного світу. Пригледьмося: кажучи про вдівцтво та матеріальні нестатки Гриця, автор натякає на убозтво його душі, психічної реальності. Дві доньки, котрих він ніяк не може нагодувати, – уособлення його самоти, яка страждає, гине в його душевному убозтві, психічній примітивності (оте себелюбне «Я» не дає цій особистості „своїм життям до себе дорівнятись”). Холод, голод і пустка у Грицевій хаті – це стан його душі. Єдине, що залишилося живого і світлого в тій хаті, – його доньки. Але Гриць із жахом помічає, що й вони поступово мертвіють. По цьому герой зажурився, що аж почорнів. Але чим? Автор не каже, що їжею. Та й ходячи кілька день по сусідах, Гриць не просить у них допомоги, хліба, не нарікає на голод дітей.

¹ Тут і далі зберігаю авторське написання та шрифтові увиразнення.

Зауважимо: „мертвими” він побачив дітей саме тоді, коли вони „глемедали”, себто жували хліб. Спостерігши мертвіння дітей, батько кинувся не добувати їм харч, а молитися. У такий спосіб Стефаник натякає, що йдеться не про фізичний, а про духовний голод, не про земні проблеми, а про трансцендентні. Аби ще раз підкреслити непричетність голоду до потоплення дітей [що за неоковирна форма, не кажучи вже про зміст! – *А.Т.*], автор показує, як перед вбивством батько годує їх бараболею. Гриць бачить, що тіла дитячі вже цілком омертвіли („*полетіли би з вітром як пір'я*”), живі і мають вагу ще тільки очі (дзеркало душі), вони „*важили би так, як олово*” (це символ духовного життя). Отоді Гриць і вирішує врятувати ті живі ще очі своїх дітей (свою самість, душу) від остаточного змертвіння. Він іде топити дітей. Це відбувається уночі, все довкола залите місячним сяйвом, на долині розстелилася ріка, „*як велика струя живого срібла*”. Батькові, що „*йшов довго лугами та став на горі*”, робиться неймовірно страшно і важко, „*якийсь довгий огненний пас пече його в серце і голову*”. Лише після того, як кинув доньку у воду, йому полегшало, спав камінь з грудей. Про що йдеться у цій сцені? Вона наскрізь натякова, символічна. Страх Гриця – це боязнь втратити оте своє егоїстичне „Я”. „*Огненний пас*”, „*тяжкий камінь на грудях*” – голос сумління. Абсолюту, що, попри страх, велить зробити саме так. Звернімо увагу – зовсім нереалістична деталь: не можна, йдучи „*довго лугами*”, „*стати на горі*”. Насправді мовиться про подолання гори себелюбства у душі героя, про вершинний Закон буття, який Гриць має виконати. Прикметно, що Гриць чинить усе у місячному світлі – це символ несвідомості. Але що робить герой? Він вкидає „*живе олово*” у „*живе срібло*” (срібло символізує Абсолют), тобто сполучає своє духовне життя з абсолютним, вічним, приводить себе до Бога, подолавши у собі страх і гору егоїзму. Тут пригадується, як Ф.Кафка пояснював свій погляд на смерть: „*Нашим рятунком є смерть, але не ця*”. Бо фізична смерть не є справжньою. Звільняє людину лише смерть нашого фальшивого „Я”. Те ж саме твердить і євангельська ідея про друге народження – не від тіла, але від Духа. Власне, про це йдеться в новелі. Чому ж Гриць відпускає старшу дочку? Очевидно, таким чином автор наголошує, що людина вільна вибирати таке життя, якого сама прагне, – чи духовну, чи матеріальну його площину. По здійсненні чину камінь спадає з грудей Гриця, бо він виконав веління своєї совісти, вічний Закон. По тому він іде віддатися в руки людського правосуддя, аби через терпіння, через спокуту очистити, оживити свою змертвілу, вбогу душу” [3, с. 244-246].

Я свідомо навів таку довгу цитату, аби не бути звинуваченим у пересмикуванні. Як бачимо, цілком зрозумілий, психологічно переконливий текст за допомогою коментарів науковця затуманюється до неймовірності, а часом навіть анекдотичності. Адже ж є чимало аж ніяк не експресіоністичних творів (М.Черемшини, Т.Бордуляка та ін.), що *художньо* підтверджують злиденне життя селян, у тому числі й галичан та, вужче, покутян, серед яких жив і В.Стефаник. На відміну від якихось анонімних «знавців нашого народного життя», що «з подивом і обуренням заявляють». Стосовно злочинів, то їм, анонімним знавцям, на жаль, не відома була укладена на основі документів епітимійних справ книжка М.Сулими „Гріхи розмаїтії” [6].

І чи варто звужувати реалізм лише до побутово-соціальних замальовок, адже психологізм – одна з основних його констант (згадаймо бодай І.Нечуя-Левицького, Ф.Достоевського, Т.Драйзера), формулювання тих констант у Д.Наливайка [2]. Стефаніків психологізм – лаконічний, але від того не менш разючий. Це тільки «знавцям народного життя» треба пояснювати, чому Гриць нагодував дітей перед тим, як повести їх до річки. А незнавці **відчують** психологічну мотивацію **в тексті** новели. І, напевне, тільки для знавців просте *порівняння* очей з оловом стає *символом*, та ще й духовного (?!) життя (а далі в дослідницькому коментарі з'являється ще й „живе олово”, якого немає в тексті новели, зате є «*живе срібло*» ріки). Але якби то навіть був *символ*, то до чого тут *експресіонізм*? Адже він кричить, безмовно волає, як відома картина Мунка «Крик» (репродукцію з неї наведено в посібнику В.Пахаренка). А *символи* – то прерогатива насамперед *символізму*.

Дивним видається й твердження, що Абсолют велить топити дітей. Ще дивовижні ший, аби не сказати смішніший, аргумент щодо «нереалістичної деталі»: не можна, мовляв, «йдучи „довго лугами”, „стати на горі”». Правий берег у наших річок найчастіше гористий. Німецьке *das Berg* (гора) і наше *берег* мають спільний корінь. Та й у Русові, рідному селі Стефаніка, де він написав більшість своїх творів, місцевість горбиста. Але навіть якщо цього й не знати, то є ж буквально наступне речення новели: «У місячній світлі розстелилася на долині ріка, як велика струя живого срібла». І ще через два речення: «Спускалися в долину до ріки». Затє наступна гіпербола якраз і є експресіоністичним вкрапленням: «Гриць стреготав зубами, аж гомін лугом розходився».

І далі – психологічно бездоганна сцена:

«Над самою рікою не міг поволі йти, але побіг і лишив Гандзуню. Вона бігла за ним. Гриць борзенько взяв Доцьку і з усієї сили кинув у воду.

Йому стало легше, і він заговорив скоро:

– Скажу панам, що не було ніякої ради: ані їсти що, ані в хаті затопити, ані віпрати, ані голову змити, ані ніц! Я си карі приймаю, бо-м завинив, та й на шибеницу!» [5, с.57].

Дослідник якось химерно пояснює, чому ж Гриць не втопив старшу дочку. Таж на самому початку новели автор каже: «Він хотів утопити і старшу, але випросилася». Коментатор може заперечити, що то дуже поверхове пояснення. Але ж є і психологічно переконливе: після щойно наведеної сцени самовиправдання:

«Коло нього стояла Гандзуня і говорила так само скоро:

– Дєдику, не топіть мене, не топіть, не топіть!

– Та як си просиш, то не буду, але тобі би ліпше, а мені однаково пацити, ци за одну, ци за дві. Будеш бідити змалку, а потім підеш у мамки жидам та й знов меш бідити. Як собі хочеш.

– Не топіть мене, не топіть!

Ні-ні, не буду, але Доці вже ліпше буде, як тобі. То вертайси до села, а я йду мелдуватиси. Аді, оцев стежечков йди, геть, геть аж угору, а там прийдеши до першої хати, та й увійди, та й кажи, що так і так, дєдя хотіли

мене утопити, але я си віпросила та й прийшла, аби-сте мене переночували. А завтра, кажи, може би, ви мене де наймили до дитини бавити. Гай, іди, бо то ніч.

І Гандзуня пішла.

І Гандзю, Гандзю, а на тобі бучок, бо як ті пес надигає, то роздере, а з бучком май безпешніше» [5, с.58].

Що тут незрозумілого? Дитина чиста душею, тож батько, щоб позбавити її тілесних мук, бере гріх на себе, відтак її душа потрапить у рай. Такі дитинно прості християнські уявлення. У Ф. Кафки, під цитату з якого підганялося тлумачення цих трагічних і водночас неймовірно гуманістичних сцен, – інший менталітет, ніж у покутського селянина. Чому, відіславши старшу дочку до людей і ладнаючись перейти ріку по дорозі до міста, Гриць вступив «у воду по кістки та й задеревів»? Почав молитися: «“Мнеоца, і Сина, і Світого Духа, Амінь. Очинаш, іжи єс на небесі і на землі...”». А прочитавши молитву, вернувся «і пішов до моста» [5, с.58]. Чи не тому, що навіть молитовно каючись, не міг увійти в річку свого гріха?

Камінь з його грудей спадає не тому, що виконав «веління совісти» (кошмар!), а навпаки, що задуманий великий гріх (чи хай буде «чин») уже позаду. І чи здатна бездуховна, егоїстична, психічно примітивна людина задля порятунку невинних дитячих душ загубити власну?

Ось до чого призводить нібито безневинна гра в «ізми». І чи така вже й безневинна – вихолостити Стефаніка-гуманіста, переклавши його з шухляди реалізму і протиставивши йому Стефаніка-експресіоніста, а вийшло, що символіста? Таж і праця О. Черненко називається „Експресіонізм у творчості В.Стефаніка”, а не творчості загалом.

Ще у 30-х роках ХХ ст. видатний поет і естетик-феноменолог Б.-І.Антонич у своїх «єретичних думках» назвав поняття *напрямів* одним із фетишів мистецької критики. Їх «видумують здебільша критики, щоб таким дешевим способом облегшити собі завдання, повклати мистців до готових шухляд і мати святий спокій, або другорядні мистці, щоб звернути увагу на себе і на свою нецікаву творчість. <...> Пам'ятаймо, що мистецтво творять мистці (одиниці), а не напрями. Пікассо знаменитий маляр, але має на собі щось аж чотири наліпки. Вийміть його з шухляд ізмів!» [1, с.474].

То хто ж такий Стефанік – реаліст, символіст чи експресіоніст? Він – Василь Стефанік. А моторошний реалізм його оповіді мимоволі стає експресіоністським криком душі, а цілком реальний камінний хрест стає символом так, як символічним стає буквально все на цілком реальному похороні чи на весіллі, бо ж таки реально живемо і в духовному вимірі, а те відчуття єдності реального та ірреального загострюється за межових обставин.

І насамкінець ще один аспект, безпосередньо дотичний до літератури для дітей і про дітей, на якому хотілося б наголосити. В українському духовно-мистецькому просторі вже сто років існує таке явище як кінодраматургія, але вона (за винятком Довженкової «Зачарованої Десни», яку з задоволенням читають і знають, та ще кількох творів) не знаходить системного висвітлення в історіях і теоріях літератури, не кажучи вже про хрестоматії. Але ж то

переважно, на жаль, не екранізовані тексти. Драматургія (безвідносно до інсценізації) знаходить певне осмислення, кінодраматургія – ні. Цю інерцію треба долати. Тоді й буде кіно, і теж дуже бажано, щоб радісне, вітаїстичне.

Література

1. *Антонич Б.-І.* Національне мистецтво : (Спроба ідеалістичної системи мистецтва) // *Антонич Б.-І.* Твори / Ред.-упоряд. М.Москаленко – К.: Дніпро, 1998. – С.467-476.
2. *Наливайко Д.С.* Стиль напряму й індивідуальні стилі в реалістичній літературі ХХ ст.. // *Інд. стилі. укр. письменників ХІ – поч.. ХХ ст..* : Зб. наук. праць. :- К.: Наук. думка, 1987. – С.14-42.
3. *Пахаренко В.* Українська поетика. – 2-е вид., доп. – Черкаси : Відлуння-плюс, 2002. – 320 с.
4. *Симоненко В.* Окрайці думок // *Симоненко В.* У твоєму імені живу / Упоряд. В.Яременка. Передм. О.Гончара – К.: Веселка, 1994. – С.258-263.
5. *Стефаник В.* Вибр. твори. – Харків : Веста ; Ранок, 2003. – 192 с.
6. *Сулима М. М.* Гріхи розмаїтій: епитимійні справи ХІІ – ХІІІ ст. – К.: Фенікс, 2005. – 256 с.
7. *Українське слово : Хрестоматія укр. літ. та літ. критики ХХ ст. : Навч. посібник : У 4 т. / Упоряд. В.Яременко. – К.: Аконіт, 2001.*